

การมีส่วนร่วมในการวางแผนและปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา*

PARTICIPATION IN THE PLANNING AND REFORM OF BUDDHIST AFFAIRS

พระมหาพรหม กิตติวรมณี

Phramaha Phachara Kittiwaramedhi

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: phacharakiti@gmail.com

บทคัดย่อ

สถาบันพระพุทธศาสนานั้น เป็นสถาบันหลักที่สำคัญสถาบันหนึ่งของสังคมไทย ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน และดำรงตนตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ซึ่งพระสงฆ์เป็นหนึ่งในพุทธบริษัทที่สำคัญและพระพุทธศาสนาจะเกิดความมั่นคง ยั่งยืนต่อไปได้ ก็ด้วยอาศัยพุทธบริษัททั้ง 4 ช่วยกันจรรโลงรักษาไว้ ด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าตามกำลังสติปัญญา ซึ่งอย่างน้อยต้องยึดหลักศีล 5 เป็นพื้นฐานสำหรับดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์ ส่วนบรรพชิตต้องมุ่งมั่นในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิและปัญญา หากปฏิบัติได้ดังนี้ พระพุทธศาสนาก็จะมีคุณูปการต่อสังคมไทยเพราะคนส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธ เมื่อพระพุทธศาสนามีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น ศาสนาอื่น ๆ ก็จะพลอยได้รับอานิสงส์ และสามารถดำรงอยู่เพื่อประโยชน์สุขแก่มวลมนุษยชาติได้เช่นกัน ส่วนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนานั้นก็เพื่อจรรโลงรักษาพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดระบบระเบียบเสียใหม่เพื่อให้เกิดความคล่องตัว ทันทต่อการเปลี่ยนแปลงที่เปลี่ยนไป แม้จะกระทบต่อภาพลักษณ์แห่งความเชื่อมั่นบ้าง แต่เพื่อความเจริญงอกงามแห่งพระพุทธศาสนาในอนาคต ถือว่าคุ้มค่าเป็นอย่างยิ่ง เพราะสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมข้อที่ว่า “สละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ สละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต และสละชีวิตเพื่อรักษาความถูกต้อง”

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, การวางแผน, การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

Abstract

That Buddhist institution It is one of the most important institutions in Thai society Most Thai people are Buddhists and maintain oneself according to the teachings of Buddhism. There is a monk who is the leader in spreading the teachings of the Buddha. The monks are one of the important Buddhist companies and Buddhism will create stability. Can be sustainable Also relying on the Buddhist Company 4 to help sustain by behaving according to the principles, teachings of the Buddha, according to the wisdom at least five precepts must be adhered to as the basis for the life of the lay person. The BanchitMust strive in the threefold meditation, meditation and wisdom. If you can do as follows Buddhism has a contribution to Thai society because most of the people are Buddhists. When Buddhism is stable and united other religions will also gain merit. and can exist for the benefit of humanity as well. As for the reform of Buddhist affairs, it is to sustain Buddhism. by reorganizing the system, to achieve mobility, Keep up with the changing situation of the country. even if it affects the image of confidence but for the prosperity of Buddhism in the future, considered very cost effective, because it is in line with the Buddhist principle that, giving up assets to maintain organs Relinquish organs to save life and sacrificed his life to keep it right.

Keywords: Participation, Planning, Reform of Buddhism

บทนำ

สังคมไทยปัจจุบัน เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย อันเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ยังขาดเสถียรภาพ ทำให้ประชาชนใช้ชีวิตฝืดเคือง มีความยากลำบาก จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าว เหล่านี้ให้ดีขึ้น พระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน แม้ว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะไม่มีเวลาคลาดเคลื่อน มีความทันสมัยตลอดกาลและ ทนทานต่อการพิสูจน์ (พระราชมหามุนี, ดร. และคณะ, 2560) แต่การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอาจจะมีรูปแบบที่ไม่เหมาะสม คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง ส่งผลให้เกิดข้อวิพากษ์วิจารณ์จากคนทั่วไปถึงความไม่ทันต่อเหตุการณ์ ส่วนสาเหตุหลักของปัญหาดังกล่าว ส่วนใหญ่มาจากพุทธบริษัท 4 บางกลุ่ม โดยเฉพาะพระภิกษุ สามเณร ซึ่งบางรูปที่มีความประพฤติไม่เหมาะสม ไม่เป็นบ่อเกิดแห่งความศรัทธา มีการดัดแปลงหลักธรรมคำสอนผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริง เพื่อเอื้อประโยชน์แก่ตัวเอง

จากกระแสสังคมปัจจุบันที่ต้องการให้เกิดการปฏิรูปขึ้นในทุกองค์กร ไม่เว้นแม้กระทั่งวงการพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้ สถาปนาปฏิรูปแห่งชาติ จึงได้เสนอให้มีการปฏิรูปองค์กรพระพุทธศาสนาใน 4 ประเด็นหลัก คือ 1) เรื่องทรัพย์สินของวัดและพระสงฆ์ เนื่องจากเห็นว่า มีพระสงฆ์บางรูปแสดงความอวดรวย ใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อ ไม่สมกับสมณสาธิต ทำให้เห็นว่า เป็นผู้สะสมมากกว่าเป็นผู้เสียสละและทรัพย์สินของวัดก็ไม่ได้มีการแสดงบัญชีทรัพย์สินให้พุทธศาสนิกชนได้รับรู้ถึงที่มาที่ไปของเงินบริจาค ไม่มีการตรวจสอบความโปร่งใส 2) เรื่องปัญหาของพระสงฆ์ที่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย นำมาซึ่งความเสื่อมศรัทธา (พระครูวิสุทธิสาธุกิจวัฒน์ และคณะ, 2563) เนื่องจากเห็นว่า มีพระสงฆ์บางรูปที่ประพฤติตนออกนอกกฎนอกทางประเพณีไม่เหมาะสม ทั้งนี้ เพราะไม่มีความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน และสั่งสอนประชาชนตามความเข้าใจของตัวเองที่คิดว่าถูกต้องหรือสอนตามแบบอย่างโบราณอาจารย์ที่เคยสั่งสอนกันมาจากอดีต 3) เรื่องการทำให้พระธรรมวินัยให้วิปริตและการประพฤติวิปริตจากพระธรรมวินัย เนื่องจากมีพระภิกษุบางรูปที่มีความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพอสมควรแต่ดัดแปลงหลักธรรมคำสอนนั้นให้เอื้อประโยชน์แก่ตนเอง สร้างความเข้าใจผิดแก่พุทธศาสนิกชนผู้เคารพนับถือและปฏิบัติตามจนเข้าใจว่านั่นคือพระพุทธศาสนาที่แท้จริง 4) เรื่องฝ่ายอาณาจักรที่จะต้องเข้าไปสนับสนุนปกป้องคุ้มครองกิจการพระพุทธศาสนา เพราะเห็นว่าองค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติไม่สามารถที่จะบริหารจัดการกิจการพระพุทธศาสนาให้เรียบร้อยดีงามได้ โดยผลลัพธ์ที่จะนำสังคมให้มีสันติสุขอย่างยั่งยืน โดยมีการเทียบจากอันดับความสันติสุขระดับประเทศ และเพื่อให้พระพุทธศาสนาสามารถไปสู่เป้าหมายที่ถูกต้อง การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาถูกยกขึ้นมาเป็นเรื่องเร่งด่วนเพื่อสร้างความศรัทธา ให้กับประชาชนที่เคยมีต่อพระพุทธศาสนาให้กลับคืนมาโดยเร็ว จึงได้มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนางานคณะสงฆ์อย่างเป็นระบบมีประสิทธิภาพและก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี สอดคล้องกับภาระงานของคณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านศาสนศึกษา 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านเผยแผ่ 5) ด้านสาธารณูปการ และ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งการจะขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ให้สำเร็จตามแผนที่วางไว้ต้องอาศัยค่านิยม (คณะสงฆ์จังหวัดแพร่, 2560) “อุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาสู่การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” ที่จะเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ให้เดินหน้าไปได้ (พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ), 2548)

ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการวางแผนและปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนานั้นต้องอาศัยความร่วมมือกันจากหลาย ๆ ภาคส่วน โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถได้ออกมาร่วมเสนอความคิดเห็นทั้งในด้านข้อดี ข้อเสีย ที่เป็นปัญหาในขณะนี้เพื่อนำไปสู่การดำเนินการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ผ่านประชาคมและประชาพิจารณ์ และนำไปสู่กระบวนการ

ทางกฎหมาย จัดทำแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา โดยต้องคำนึงถึง ภารกิจ 6 ด้าน ของคณะสงฆ์ที่ถือเป็นภารกิจหลักของคณะสงฆ์เพื่อปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองสืบไป

ลักษณะการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม หมายถึง ความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องเป็นเหตุเราให้กระทำการ (Contribution) ให้บรรลุจุดหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย (เมตต์ เมตต์การุณจิต, 2544) การที่สมาชิกทุกคนในชุมชนสามารถมีโอกาส เข้าร่วมดำเนินการและมีอิทธิพลในกิจกรรมตลอดทั้งมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ทั้งยังได้รับผลแห่งการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันด้วยการมีส่วนร่วมมิได้หลากหลายรูปแบบโดยครอบคลุมไปถึงการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การให้คำปรึกษา การสร้างกลไก เพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจให้ผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายเข้ามาร่วมมือ และกระบวนการที่ให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงาน โดยการร่วมคิดร่วมลงมือปฏิบัติร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์และร่วมในการติดตามประเมินผล (วรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์, 2540) ดังนั้นการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เพราะประชาชนให้ความสำคัญกับบทบาทการมีส่วนร่วมที่มีลักษณะเหมือนกันและใกล้เคียงกันได้แก่การร่วมประชุม ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมออกเงิน ร่วมเป็นกรรมการหรือเป็นสมาชิก ร่วมเป็นผู้นำ ร่วมเป็นผู้สัมภาษณ์ ร่วมชักชวนเพื่อนบ้าน ร่วมเป็นผู้บริโภค ร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน ร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ ร่วมประสานงาน ร่วมรับผิดชอบ ร่วมติดตามและประเมินผล ร่วมดูแลรักษาและทะนุบำรุง (ปรัชญา เวสารัชช์, 2528) และการที่บุคคลได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานทั้งในด้านการแสดงความคิดเห็น และการปฏิบัติการมีส่วนร่วม จะช่วยสร้างพลังจิตให้ร่วมกันปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการยอมปฏิบัติตามคำสั่งเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้การมีส่วนร่วมจะช่วยกระตุ้นให้บุคคลสนับสนุนเป้าหมายตลอดจนวัตถุประสงค์ร่วมขององค์กรด้วย นอกจากนี้ความหมายดังกล่าวจะเห็นว่าการมีส่วนร่วมปฏิบัติงานในองค์การประกอบด้วย สาระสำคัญ 3 ประการ 1) การมีส่วนร่วมในด้านการแสดงความคิดเห็น 2) การมีส่วนร่วมช่วยให้เกิดการยอมรับในเป้าหมาย 3) การมีส่วนร่วมช่วยให้เกิดความสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2531)

ในขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องความต้องการและทิศทางการเปลี่ยนแปลง ซึ่งความเห็นพ้องต้องกันนั้นต้องมีมากพอจนเกิดการริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติ กล่าวคือ ต้องเห็นพ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการและเหตุผลที่คนมาร่วมปฏิบัติการจะต้องมีความตระหนักว่าต้องปฏิบัติการโดย

กลุ่มหรือในนามของกลุ่ม หรือกระทำผ่านองค์กร ดังนั้นองค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวทำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ นอกจากนี้การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องร่วมมือและรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ โดยมีกลุ่มหรือองค์กรรองรับประชาชนที่เข้าร่วมมีการพัฒนาภูมิปัญญาและการรับรู้สามารถคิดวิเคราะห์และตัดสินใจ เพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง (อาภรณ์พันธ์ จันทรสว่าง, 2542) การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาก็เช่นกันต้องอาศัยความร่วมมือจากหลาย ภาคส่วน ทั้งฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายศาสนจักรร่วมด้วยช่วยกันหาแนวทางป้องกันแก้ไขปัญหที่กำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะปัจจุบันเป็นช่วงของการเปลี่ยนทางสังคมสมัยใหม่ หากปล่อยปละละเลย บุคคลที่กำลังหาประโยชน์ทางศาสนาก็มีโอกาสมากขึ้นและต่อไปก็ยากที่จะแก้ไขได้อีกด้วย ดังนั้นควรมีการปฏิรูปตามความเหมาะสมของแต่ละยุคสมัยผ่านความเห็นชอบทั้งสองฝ่ายนั่นเอง

การปฏิรูป หรือ Reform คือ การทำให้สิ่งที่เราเห็นว่าเป็นปัญหา ผิดไปจากสภาพที่เหมาะสมมาจัดรูปแบบใหม่ ดังนั้นการปฏิรูป จึงไม่ใช่ “การพัฒนา” ที่เป็นการทำสิ่งที่มีอยู่ให้ดีขึ้น ขาดอะไรที่ควรมีก็นำมาให้ ดังนั้นการปฏิรูปมักจะไม่มีการ win - win ไปทุกฝ่าย มันจะต้องมีฝ่ายที่ได้ในบางเรื่อง เสียในบางเรื่อง ประเด็นจึงอยู่ที่ว่าการกระทำดังกล่าวมีเป้าหมายอย่างไร และจะส่งผลทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาวอย่างไร (Preecha Bunthavee, 2562) โดยควรมีแผนที่ค่อนข้างชัดเจน เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายสามารถรับรู้และปรับตัวได้ ผู้ที่มีส่วนได้เสีย ทุกกลุ่มควรมีโอกาสมีส่วนร่วมในกระบวนการปฏิรูป โดยเฉพาะในเรื่องที่ตนเกี่ยวข้อง ดังนั้นจึงเป็นโอกาสอันดีที่เราในฐานะที่เป็นกำลังส่วนหนึ่งในสังคม ควรจะแสดงข้อคิดความเห็นออกมา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554)

ซึ่งการปฏิรูปเป็นการแก้ไขปรับปรุงภายในระบบหรือโครงสร้างเดิม ไม่มีการทำลายระบบหรือโครงสร้างที่เคยมีมาแต่อย่างใด การปฏิรูปองค์กรศาสนาก็เช่นกันจะไม่มีการทำลายวัฒนธรรมองค์กร คือ เป็นการปรับปรุงภายในกรอบแห่งพระธรรมวินัยและจารีต การปฏิรูปจึงเป็นการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น ภายในโครงสร้างที่มีอยู่เดิม เช่น ปฏิรูปการเมืองการปกครองของประเทศไทยภายในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข เราปรับปรุงการเมืองการปกครองภายในกรอบนี้เราปฏิรูปพระพุทธศาสนาเถรวาทภายในกรอบแห่งพระธรรมวินัยและจารีต แต่ถ้ามีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างศาสนาก็กลายเป็นปฏิวัติศาสนา

การปฏิรูป คือการที่คณะสงฆ์เราเกิดแรงบันดาลใจที่จะลุกขึ้นมาปรับปรุง เปลี่ยนแปลงยกระดับ เพิ่มขีดความสามารถ เพิ่มศักยภาพ กลไกที่มีอยู่ของคณะสงฆ์ให้ดีขึ้นกว่าเดิม พร้อมกันนี้ก็มีแนวคิดหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่จะนำมาใช้กับวงการคณะสงฆ์เพื่อให้ทันโลกทันเหตุการณ์ เพราะเราทั้งหลายทราบกันดีว่าจีนเรายังไม่ลุกขึ้นมาขยับตัวเองยังปล่อยให้กลไก

ที่มีอยู่เป็นไปตามยถากรรม ก็มีอันหวังได้ว่า พระพุทธศาสนาของเราก็มีส่วนคล้อยสั่นคลอน และอาจล่มสลายไปในที่สุด

บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย

บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยนั้น โดยภาพรวมแล้วมี 2 บทบาทใหญ่ ๆ คือบทบาทตามอุดมคติ เพราะวิถีชีวิตของสังคมไทยจะมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนถึงตาย จึงทำให้พระสงฆ์กับประชาชนมีความผูกพันกัน และบทบาทตามคาดหวังทั้งความคิดหรือความต้องการของบุคคล ด้วยการให้คำแนะนำทางด้านจิตใจ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมสติปัญญา ที่ถูกต้องแก่ชุมชน และเป็นผู้รับแรงศรัทธาจากชาวบ้านนี้บทบาทของพระสงฆ์ทางสังคมสงเคราะห์ที่ทำได้ดีที่สุด คือ บทบาททางด้านการศึกษา การสาธารณสุข การพัฒนาจิตใจของประชาชน การสงเคราะห์ทางจิต และการพัฒนาท้องถิ่นดังนี้

1. บทบาทด้านการศึกษา วัดให้สถานที่ที่เป็นโรงเรียน และอาคารเรียน พระเป็นผู้สอนและอบรมเยาวชนให้รู้หนังสือ ให้เป็นผู้มีศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม อนุเคราะห์การจัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนวัยเรียน ชักชวนชาวบ้านให้สนับสนุนการศึกษาและอุปกรณ์ การเรียน

2. บทบาทด้านการสาธารณสุข พระสงฆ์ทั้งอดีตและปัจจุบัน ให้การรักษาพยาบาลแก่ชาวบ้านแก่ทุกระดับความเจ็บป่วย โรคบางโรคหายด้วยแรงศรัทธาที่ผู้ป่วยมีต่อพระสงฆ์

3. บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน พระสงฆ์ให้ธรรมทานแก่ประชาชน จิตใจที่พัฒนาแล้วจะไม่วุ่นวายจะเข้าใจในความหมายของคำว่า ธรรมย่อมคุ้มครองผู้ประพฤติ ธรรมนอกจากนี้การสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ก็สามารถช่วยให้เกิดความสงบทางจิตใจได้มาก

4. บทบาทด้านสงเคราะห์ทางจิต ด้านนี้พระสงฆ์มีบทบาทและมีส่วนช่วยสุขภาพจิตประชาชนได้มาก งานสังคมสงเคราะห์ที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรง คืองานสงเคราะห์ทางจิตใจเป็นหลัก

5. บทบาทด้านการพัฒนาท้องถิ่น ในชนบทพระสงฆ์มีบทบาทมากในฐานะผู้นำด้านการเสนอความคิดริเริ่มและระดมความร่วมมือของชาวบ้านในการพัฒนาต่าง ๆ พระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชน งานพัฒนาต่าง ๆ ต้องอาศัยวัดและพระสงฆ์ วัดเป็นของประชาชน เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณีของชาวบ้าน พระภิกษุและสามเณรในวัด มีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและที่วัด

ภารกิจหลักในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีพันธกิจหรือภาระธุระในการบริหารงานตามพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ (พรบ.) พ.ศ. 2505 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535) รวม 6 ด้าน ด้วยกัน คือ

1. การปกครอง
2. การศึกษา
3. การเผยแผ่
4. การศึกษาสงเคราะห์
5. การสาธารณสงเคราะห์
6. การสาธารณูปการ

พระสังฆาธิการนอกจากจะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้านการวางแผน การจัดการ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผลงาน และการงบประมาณแล้วยังต้องมีความเข้าใจและสนองงานของมหาเถรสมาคมให้เป็นไปตามกฎระเบียบ มติ ประกาศ กฎหมาย ความพร้อมและศักยภาพของวัดในเรื่องของภารกิจหลัก ทั้ง 6 ด้าน ให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ดังนี้

1. ด้านการปกครอง หมายถึง ภารกิจวัด โดยภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะปกครองดำเนินการสอดส่องดูแลและรักษาความเรียบร้อย เพื่อให้พระภิกษุสามเณรในวัด หรือในการปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎข้อบังคับ คำสั่งประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่ภิกษุได้ทำหน้าที่ปกครองทุกระดับนับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะผู้ใหญ่ (หน) นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ภิกษุทำหน้าที่เป็นพระกรรมวาจาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกุลบุตร (Surasuk Visuddhajaro, 2559)

2. ด้านการศาสนศึกษา หมายถึง ภารกิจด้านการจัดการศึกษา พระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ทั้งแผนกธรรม - บาลี แผนกสามัญ การอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์สองแห่ง ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่ภิกษุทำหน้าที่เป็นครูสอน เป็นกรรมการตรวจข้อสอบธรรม - บาลีสนามหลวง เป็นเลขานุการสอบธรรม - บาลีสนามหลวง เป็นผู้อำนวยการหรือประธานจัดสอบธรรม - บาลีสนามหลวง และเป็นเจ้าสำนักเรียนในฐานะที่เป็นเจ้าอาวาส นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ภิกษุส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เช่น มอบทุนการศึกษาแก่ภิกษุสามเณรที่สอบไล่ได้ จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม เป็นต้น

3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง ภารกิจด้านการจัดการศึกษา เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทาง

พระพุทธศาสนา ให้สามารถดำรงตน และดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ได้แก่ การจัดการศึกษาในรูปแบบ “ศูนย์การศึกษาพระพุทธ-ศาสนาวันอาทิตย์ (หรือวันหยุดอื่น ๆ)” “ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด” “โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด” การกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่ภิกษุผู้เป็นเจ้าของวัดได้เป็นประธานบริหารทุนสงเคราะห์จัดตั้งทุนสงเคราะห์มอบทุนสงเคราะห์ มอบทุนอาหารกลางวันแก่นักเรียนในทุกระดับการศึกษา บริจาคทุนทรัพย์ส่วนตัวเพื่อการศึกษาแก่เด็กในระบบโรงเรียนของรัฐหรือของเอกชน หรือสร้าง หรือซ่อมแซมอาคารสถานศึกษาถาวรคือ การดำเนินการใด ๆ ของภิกษุที่มีความสามารถโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยที่เป็นไปเพื่อการส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนที่อยู่ในวัยเรียน จัดว่าเป็นภารกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ทั้งสิ้น

4. ด้านการเผยแผ่ หมายถึง การกิจด้านการประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธี ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ หรือวีดิทัศน์ การกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือภิกษุสงฆ์จัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม เป็นการสืบสานวัฒนธรรมไทยที่เกิดจากหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา เช่น การจัดงานเทศน์มหาชาติ การจัดงานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดงานในวันที่กำหนดเป็นวันสำคัญของไทย (วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ เป็นต้น) การจัดโครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดโครงการบวชเนกขัมมจารีณี (ชีพรหมณ์) การจัดอุปสมบทหมู่ การจัดพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การจัดให้มีการแสดงธรรมในวันธรรมสวนะ (วันพระ) การจัดส่งพระภิกษุไปสอนศีลธรรมแก่นักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการเผยแผ่ธรรมที่คณะสงฆ์ร่วมกับกรมการศาสนาจัดให้ดำเนินการในรูปแบบ “หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)” “การอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการและประชาชน” “การอบรมครูจริยศึกษา” “การส่งเสริมหน่วยเผยแผ่ศีลธรรม” “การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์” “งานพระจริยานิเทศ” “งานพระธรรมทูต” และโครงการต่าง ๆ ที่วัดสามารถจัดได้ตามศักยภาพ (เกษฎา ผาทอง และคณะ, 2561)

5. ด้านสาธารณูปการ หมายถึง การกิจที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมภายในวัด การบูรณปฏิสังขรณ์ในเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาสหรือกล่าวง่าย ๆ ก็คือ การกิจด้านการก่อสร้าง การซ่อมแซม การจัดให้มีการบำรุงดูแลรักษาถาวรวัตถุหรือสาธารณสมบัติของวัด เช่น การสร้างพระอุโบสถวิหาร อาคารเรียนศาลาการเปรียญ หอธรรม กุฏิ เเมรุ เป็นต้น

6. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การกิจที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ทั้งนี้โดยมุ่งเน้น

เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ประชาชนเป็นสำคัญ ได้แก่ การสงเคราะห์ภิกษุสามเณร ทั้งด้านการศึกษา การรักษาพยาบาลในยามป่วยไข้ ตลอดทั้งการช่วยเหลือวัดที่ประสบภัยและ ชาติแคลน การให้วัดเป็นสถานที่ประกอบกรกุศล เช่น การสวดศพ การเผาศพ การทำบุญอุทิศ การถวายสังฆทาน เป็นต้น การให้วัดเป็นสถานที่ฝึกอบรมประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสงเคราะห์ผู้ป่วยติดเตียงหรือผู้ป่วยยากไร้ การจัดให้มีโรงพยาบาล การบริจาคทรัพย์ส่วนตัว หรือชักชวนญาติโยมบริจาคทรัพย์เพื่อจัดสร้างโรงพยาบาล การช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ ต่าง ๆ หรือการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เป็นต้น

แผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์

เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2558 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดให้มีการประชุม โดยผู้แทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ประกอบด้วย กระทรวงการคลัง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งในที่ประชุมให้ความเห็นชอบต่อข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปตามภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้กร่างเสนอที่ประชุม จากนั้นท่านสุวพันธ์ ตันยุวรรธนะ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีที่กำกับดูแลสำนักงานพระพุทธศาสนา แห่งชาติได้มีหนังสือลงวันที่ 17 มิถุนายน 2558 ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เพื่อให้ นำ ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามภารกิจ 6 ด้านของคณะสงฆ์เข้าที่ ประชุมคณะรัฐมนตรี

ซึ่งในข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาฉบับที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเสนอคณะรัฐมนตรี ได้กำหนดกรอบแนวทางการดำเนินการไว้ 3 ระยะ รวมเวลาดำเนินการ 5 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2558 ถึง พ.ศ. 2563 ดังต่อไปนี้

1. ระยะที่ 1 มิถุนายน 2558 ถึงธันวาคม 2558

1.1 ดำเนินการปรับปรุงพัฒนาในส่วนที่ทำได้ทันที

1.2 ระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในแนวทางการปฏิรูปกิจการ

พระพุทธศาสนา

2. ระยะที่ 2 มกราคม 2559 ถึงธันวาคม 2559

2.1 ดำเนินการตามกรอบแนวทางส่งเสริมการดำเนินงานตามภารกิจของคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ที่ได้จากการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน

2.2 ขับเคลื่อนสิ่งที่ยังทำไม่เสร็จสิ้นและแนวทางที่เกิดใหม่ระหว่างดำเนินการ ในระยะที่ 1

3. ระยะที่ 3 มกราคม 2560 ถึงธันวาคม 2563

การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาต้องยึดหลักที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงมีดำรัสไว้เมื่อ พ.ศ. 2447 ความตอนหนึ่งว่า “ภิกษุสงฆ์มีกฎหมายอันจะพึงพึงอยู่ 3 ประเภท คือ กฎหมายแผ่นดิน 1 พระวินัย 1 จาริต 1”

ดังนั้น การปฏิรูปพระพุทธศาสนาจึงต้องมีการเทียบเคียงทั้ง 3 เรื่อง คือ กฎหมายพระวินัย และจาริต โดยเฉพาะกิจการของคณะสงฆ์มีพระวินัยและจาริตคอยกำกับจนกลายเป็นวัฒนธรรมองค์กร ซึ่งพระวินัยกับจาริตจะช่วยสร้างจาริตประเพณีที่ดีงามของคณะสงฆ์และส่งผลให้เกิดความศรัทธาขึ้นในหมู่พุทธบริษัททั้ง 4 และสร้างความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยที่เรียกว่า “เถรวาท” ให้เจริญรุ่งเรืองตลอดไป

สรุป

การมีส่วนร่วมวางแผนคือเครื่องมือสำคัญที่จะปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ให้มีความเข้มแข็งยั่งยืนตลอดไป เพราะพระภิกษุสงฆ์คือกลไกสำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหา ซึ่งผู้รู้ว่าเป็นปัญหาแท้จริงเกิดจากตรงไหน ควรแก้รูปแบบใด มีแต่พระสงฆ์เท่านั้นที่รู้ได้อย่างลึกซึ้งเหมือนดังคนที่มีอาการคันตามร่างกาย จะเกาให้ถูกจุดคันได้นั้น ต้องอาศัยตัวของผู้ที่เกิดอาการเองเท่านั้น ถึงจะแก้อาการได้ถูกจุดที่สุด และในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาก็เช่นกันต้องไม่ขัดจาริตหรือวัฒนธรรมองค์กรที่มีพระวินัยเป็นเครื่องยึดถือข้อปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ หากข้อกฎหมายที่เกิดภายหลังการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา หักล้างหรือขัดกับหลักพระวินัยและจาริตก็เท่ากับเป็นการทำลายความเป็นเถรวาทของพระพุทธศาสนาแบบไทย ฉะนั้นในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ต้องมองหลาย ๆ ด้าน ทั้งกฎหมาย พระวินัยและจาริตที่เป็นวัฒนธรรมองค์กรด้วย เพื่อความเรียบร้อย และความยั่งยืนของพระพุทธศาสนาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- เกษฎา ผาทอง และคณะ. (2561). พระพุทธศาสนากับการเมืองในสังคมไทย. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 8(1), 195-207.
- คณะสงฆ์จังหวัดแพร่. (2560). แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาจังหวัดแพร่ 2561-2564. เรียกใช้เมื่อ 25 มกราคม 2564 จาก [https:// www. แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาจังหวัดแพร่ 2561-2564](https://www.แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาจังหวัดแพร่ 2561-2564)
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2531). กลวิธีแนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภารพิมพ์.

- ปรัชญา เวสารัชช์. (2528). การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. สถาบันไทยคดีศึกษา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2554). การปฏิรูป (Reform). เรียกใช้เมื่อ 26 ธันวาคม 2563 จาก <https://library.mju.ac.th/pr/?p=12048>
- พระครูวิสุทธิศีลาวิวัฒน์ และคณะ. (2563). การขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาด้านการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 9(1), 69-81.
- พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2548). การคณะสงฆ์และการพระศาสนา (พิมพ์ครั้งที่ 3). กาญจนบุรี: นักพิมพ์ธรรมเมธี-สหายพัฒนาการพิมพ์.
- พระราชมารเมธี, ดร. และคณะ. (2560). แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 2560-2564. “การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ”. เรียกใช้เมื่อ 21 มกราคม 2564 จาก <http://www.buddhism4.com/web/index.php/9-1/3-2017-10-21-19-11-43>
- เมตต์ เมตต์การุญจิต. (2544). การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนเทศบาล ในจังหวัดนครราชสีมา. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์. (2540). ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการครอบครัวและชุมชนพัฒนา หน้า ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนดวงแข เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร. ใน วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง. (2542). คำอธิบายลักษณะวิชาทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Preecha Bunthavee. (2562). Reformation: The NCPO’s Concept based on Jacques Derrida’s Deconstruction Theory. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 18(3), 267-280.
- Surasuk Visuddhajaro. (2559). Temple management strategies for stability on buddhist. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 3(1), 130-143.